

*Ганенко І. С.,**кандидат юридичних наук,**прокурор Херсонської окружної прокуратури Херсонської області**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9993-1117>*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ: КРИТЕРІЙ ВИОКРЕМЛЕННЯ, МЕЖІ ДОСТАТНОСТІ ТА НАУКОВИЙ СТАТУС

Анотація. Статтю присвячено доктринальному осмисленню кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, як відносно самостійного проблемного комплексу у науці кримінального процесу. Вихідною є теза про те, що в умовах збройного конфлікту формується коло кримінальних проваджень, у яких зв'язок із воєнними діями набуває процесуальної значущості, оскільки впливає на здійснення процесуальних дій, ухвалення процесуальних рішень, доказування, реалізацію процесуальних гарантій і судовий контроль. Обґрунтовано, що така проблематика не може бути зведена ані до кримінального провадження в умовах воєнного стану, ані до кримінального провадження щодо воєнних злочинів, ані до сукупності особливих порядків кримінального провадження. На підставі аналізу наукової літератури, нормативного регулювання та практики Верховного Суду запропоновано критерій виокремлення цієї категорії – процесуально значущий зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом, тобто такий зв'язок, який зумовлює юридично значущу зміну процесуальної форми, впливає на умови вчинення процесуальних дій, досягнення юридично значущого процесуального результату та функціонування кількох підсистем кримінального процесу. Встановлено, що наявність цього критерію визначається трьома взаємопов'язаними ознаками: впливом на умови здійснення процесуальних дій, впливом на досягнення юридично значущого процесуального результату та структурним характером відповідної зміни, що проявляється в кількох підсистемах кримінального процесу. Обґрунтовано, що межа достатності цього критерію проходить там, де відповідний вплив перестає бути одиничним воєнно зумовленим ускладненням і набуває структурно-функціонального характеру на рівні процесуальної форми. Доведено, що науковий статус цієї проблематики визначається не тематикою війни як такою і не сукупністю практичних труднощів провадження в умовах війни, а відтворенням у різних підсистемах кримінального процесу одного й того самого типу юридично значущої зміни процесуальної форми під впливом зв'язку зі збройним конфліктом. Зроблено висновок, що повторюваний, функціонально-структурний і міжінституційний характер такої зміни дає підстави концептуалізувати цю проблематику як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Ключові слова: кримінальне провадження; збройний конфлікт; кримінальна процесуальна форма; воєнний стан; воєнні злочини; доказування; процесуальні гарантії; судовий контроль; диференціація кримінального провадження; особливі порядки кримінального провадження.

Постановка проблеми. В умовах збройного конфлікту формується коло кримінальних проваджень, у яких зв'язок із воєнними діями набуває процесуально значущого характеру, оскільки впливає на здійснення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень, доказування, реалізацію процесуальних гарантій і судовий контроль. Йдеться не лише про кримінальні провадження щодо воєнних злочинів або про провадження, що здійснюються в умовах воєнного стану, а про ширшу процесуальну проблематику, в межах якої збройний конфлікт впливає на кримінальну процесуальну форму.

Попри очевидну практичну значущість цього явища, воно досі не дістало цілісного кримінально-процесуального осмислення, оскільки відповідна проблематика розпорошена між суміжними площинами – правовим режимом воєнного стану, кримінально-правовою характеристикою воєнних злочинів, особливими порядками кримінального провадження та окремими воєнно зумовленими процесуальними модифікаціями. Унаслідок цього залишається невизначеним, за яким критерієм кримінальне провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, може бути виокремлене як окрема аналітична категорія в науці кримінального процесу, де пролягають межі достатності цього критерію, а також чи дає сукупність виявлених ознак підстави розглядати цю проблематику як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Стан дослідження. Наявна література свідчить, що проблематика кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, уже розроблялася в кількох суміжних напрямках, однак не дістала цілісного кримінально-процесуального опрацювання.

Передусім йдеться про дослідження кримінального провадження в умовах воєнного стану та надзвичайних правових режимів. Г.К. Тетерятник, а також І.В. Гловюк і В.А. Завтур зосереджують увагу на особливостях нормативного регулювання, функціонуванні інститутів кримінального провадження в екстраординарному правовому середовищі та практичних труднощах здійснення провадження в умовах війни [1; 2]. Ці праці переконливо висвітлюють виміри провадження, пов'язані з правовим режимом та організацією його здійснення, однак не дають загального процесуального критерію виокремлення відповідної категорії на рівні кримінальної процесуальної форми.

Окремий напрям становлять дослідження кримінального провадження щодо воєнних злочинів. І.В. Гловюк зосереджує увагу на викликах кримінального провадження щодо воєнних злочинів у національному процесуальному вимірі [3], тоді як Н. van der Wilt аналізує матеріально-правову природу зв'язку

(*nexus*) між діянням і збройним конфліктом [4]. Т.С. Єфіменко окремо розкриває особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинців [5]. Ці дослідження мають істотне значення для розуміння матеріально-правового та доказового вимірів таких справ, однак не дають підстав зводити кримінальне провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, до предмета обвинувачення у воєнному злочині.

Важливе значення для осмислення цієї проблематики мають також дослідження диференціації кримінальної процесуальної форми та особливих порядків кримінального провадження. У цьому контексті фундаментальними є праці В.М. Трофименка і В.В. Навроцької, які дають теоретичну основу для відмежування нормативно оформлених спеціальних процесуальних моделей від ширшої процесуальної проблематики [6; 7]. Водночас ці дослідження зосереджені переважно на нормативно сконструйованих диференційованих процесуальних порядках, але вони не охоплюють ширшу проблематику кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, яка потребує власного критерію та встановлення меж його достатності.

Поряд із цим у сучасній літературі розробляються окремі процесуальні прояви зв'язку кримінального провадження зі збройним конфліктом. У сфері доказування цю проблематику аналізує Т.С. Єфіменко [5]; нормативний і праворежимний (тобто пов'язаний із правовим режимом воєнного стану) виміри висвітлюють І.В. Гловюк і Г.К. Тетерятник [8; 2]; спеціальний процесуальний статус окремих учасників, зокрема військовополонених, досліджує О.В. Капліна [9]. Однак навіть у тих випадках, де простежуються локальні критерії процесуальної значущості такого зв'язку, вони залишаються частковими і не узагальнюються до рівня єдиного критерію процесуальної форми.

Отже, наявна література вже створила підґрунтя для аналізу цієї проблематики на праворежимному, матеріально-правовому та інституційно-процесуальному рівнях, а також у площині окремих процесуальних проявів. Проте вона досі не сформувала узагальненого підходу, в межах якого було б визначено критерій кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, встановлено межі достатності цього критерію та обґрунтовано науковий статус відповідної проблематики. У літературі цю проблему вже окремо сформульовано [10], однак раніше її було окреслено переважно лише на загальному рівні. Оскільки предмет дослідження конкретизується через наукову проблему, виявлену критичним аналізом сучасних досліджень, саме невирішеність питання про критерій відповідної категорії, межі його достатності та її науковий статус зумовлює предмет цієї статті [11, с. 333].

Метою статті є доктринальне визначення критерію кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, встановлення меж його достатності та перевірка того, чи дає сукупність виявлених ознак підстави розглядати цю проблематику як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, можна належно визначити лише після відмежування від суміжних процесуальних явищ, з якими його зближують окремі зовнішні ознаки. Передусім ідеться про кримінальне провадження, що здійснюється в умовах воєнного стану, кримінальне провадження щодо воєнних злочинців та особливі порядки кримінального

провадження. Їх зближення можливе на фактичному, матеріально-правовому або праворежимному рівні, але не на рівні процесуальної форми.

Саме тому досліджувану категорію не можна зводити ні до окремого виду кримінального провадження, ні лише до наявності різних процесуальних порядків його здійснення. Такий висновок методологічно узгоджується з підходом В.М. Трофименка, який підкреслює, що «сутність диференціації кримінальної процесуальної форми не може зводитися ані до поділу системи кримінального процесу на окремі процесуальні провадження, ані до наявності різних порядків його здійснення» [6, с. 156].

Позитивне визначення цієї категорії можливе лише після її відмежування від суміжних явищ, оскільки саме так виявляється ознака, яка має самостійне значення на рівні процесуальної форми. Воно повинне спиратися на критерій, здатний відмежувати відповідні провадження саме в процесуальному, а не у праворежимному, матеріально-правовому чи суто нормативно-технічному вимірі. У цьому сенсі відмежування виконує не лише негативну, а й конструктивну функцію, оскільки дозволяє встановити, яка саме ознака має пояснювальну силу для виокремлення досліджуваної категорії.

Досліджувана категорія не є тотожною кримінальному провадженню, що здійснюється в умовах воєнного стану. Таке ототожнення на перший погляд може видаватися виправданим, оскільки воєнний стан створює особливе нормативне середовище здійснення кримінального провадження, зумовлює спеціальне регулювання окремих процесуальних питань і безпосередньо пов'язаний зі збройною агресією. Проте цього недостатньо, оскільки тут зміщується правовий режим, у межах якого здійснюється кримінальне провадження, із процесуальною формою провадження. Воєнний стан нормативно визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу [12]. Отже, йдеться насамперед про особливий правовий режим функціонування держави, а не про самостійну процесуальну форму кримінального провадження. Сам факт запровадження воєнного стану та пов'язані з ним процесуальні модифікації ще не свідчать про формування самостійної процесуальної форми, оскільки вони відображають особливості правового режиму, а не утворюють самостійної підстави диференціації кримінального провадження. Варіативність окремих процесуальних дій або рішень слід відмежовувати від справжньої диференціації кримінального провадження [6, с. 196]. Водночас не кожна модифікація порядку провадження свідчить про істотну зміну форми та механізму гарантування прав учасників [6, с. 340].

Кримінальне провадження в умовах воєнного стану слід розглядати не як універсальне позначення всієї процесуальної проблематики, пов'язаної зі збройним конфліктом, а як окремих напрям спеціального правового регулювання, що охоплює лише її частину. У доктрині кримінального процесу це підтверджується підходом, за яким особливості провадження в екстраординарному середовищі детермінуються факторами безпеки, невідкладністю проведення процесуальних дій, обмеженням або відсутнім доступом до території провадження та неможливістю окремими суб'єктами виконувати свої повноваження [2, с. 119]. До початку повномасштабної війни відповідне процесуальне регулювання мало обмежений і фрагментарний характер [1, с. 532], що додатково свідчить про його похідний, а не дефініційний характер щодо досліджуваної категорії. Це

підтверджується положеннями розд. IX-1 КПК України, насамперед ст. 615 КПК України, а також ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», які встановлюють особливості кримінального провадження в умовах війни, але не надають кожному такому провадженню ознак самостійної процесуальної форми [13; 12]. Як слушно зауважує Г. К. Тетерятник, порядок досудового розслідування в таких умовах має змінюватися лише тією мірою, якою цього об'єктивно потребує ситуація [2, с. 322]. Цю ж межу підтверджує і практика: у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.11.2022 у справі № 415/1698/12-к зазначено, що в умовах воєнного стану допускається виняток із загального правила про неприпустимість дистанційного судового провадження за наявності заперечень обвинуваченого, однак це не створює підстав для виокремлення окремого виду кримінального провадження [14].

Так само не може бути самостійним критерієм ані сам факт дії воєнного стану, ані територіальна наближеність провадження до району бойових дій. Ці ознаки характеризують фактичні та праворежимні умови здійснення провадження, але самі по собі ще не свідчать про юридично значущу зміну його процесуальної форми.

Досліджувана категорія також не є тотожною кримінальному провадженню щодо воєнних злочинів. Таке ототожнення може видаватися виправданим, оскільки саме у справах про воєнні злочини зв'язок діяння зі збройним конфліктом має пряме юридичне значення і входить до структури матеріально-правової кваліфікації. Проте цього недостатньо, оскільки процесуальну категорію не можна безпосередньо виводити з кримінально-правової характеристики діяння. У кримінальному праві України воєнні злочини становлять самостійну кримінально-правову категорію, а ст. 438 КК України передбачає відповідальність за порушення законів та звичаїв війни [15]. Однак сам по собі предмет обвинувачення не є достатнім для виокремлення самостійної процесуальної форми. У праці І.В. Гловюк увагу зосереджено на викликах кримінального провадження щодо воєнних злочинів у національному процесуальному вимірі [3, с. 93]. Це має значення для характеристики відповідної групи справ, однак не дає підстав ототожнювати її з окремою процесуальною категорією. Певну, хоч і не тотожну для цілей цього дослідження, аналітичну опору дає також Н. van der Wilt, який підкреслює, що зв'язок між діянням і збройним конфліктом (*lexis*) є передусім матеріально-правовим елементом складу злочину («is first and foremost a substantive element of the crime») [4, с. 1115]. Звідси випливає, що зв'язок діяння зі збройним конфліктом у структурі воєнного злочину виконує передусім кримінально-правову відмежувальну функцію, оскільки визначає сферу застосування відповідної заборони, але сам по собі не створює окремої процесуальної форми провадження [4, с. 1114; 1116]. Надто широке тлумачення цього елемента, своєю чергою, створює ризик необґрунтованої кваліфікації діяння як воєнного злочину, хоча воно належно має оцінюватися в межах внутрішньодержавного кримінального права [4, с. 1121].

Сама лише матеріально-правова характеристика діяння не є достатнім критерієм для виокремлення самостійної процесуальної форми, оскільки критеріями диференціації кримінальної процесуальної форми виступають не будь-які тематичні ознаки справи, а ті обставини, які законодавець враховує при побудові диференційованих форм кримінального провадження [6, с. 229].

Це особливо виразно виявляється у справах щодо воєнних злочинів, де доказування потребує встановлення зв'язку діяння зі збройним конфліктом як юридично значущої обставини, однак не всі діяння, вчинені в такому контексті, кваліфікуються як воєнні злочини [5, с. 287]. Саме тому матеріально-правовий критерій і в цьому випадку не є тотожним процесуальному, оскільки особливості кримінального провадження визначаються не самим предметом обвинувачення, а характером процесуальної форми та порядком її здійснення.

Третє хибне ототожнення полягає у зведенні досліджуваної категорії до особливих порядків кримінального провадження. Як слушно показує В.В. Навроцька, вони становлять самостійну групу нормативно оформлених процесуальних моделей із власними підставами та конструкцією [7, с. 3, 6–7]. Тому їх не можна ототожнювати із ширшою проблематикою кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом: спеціальні процедури є лише окремими формами процесуальної диференціації, що підтверджується і законодавчим регулюванням, і судовою практикою [13; 16; 17]. Отже, особливі порядки виконують щодо досліджуваної категорії відмежувальну, але не дефініційну функцію.

Відмежування досліджуваної категорії від воєнного стану, воєнних злочинів і особливих порядків дозволяє виявити ознаку, що має самостійне значення саме на рівні процесуальної форми. Уже висловлена в літературі теза про те, що збройний конфлікт не є лише зовнішньою умовою провадження, а стає чинником, який визначає особливості його процесуальної форми, у цій статті дістає подальший розвиток [10, с. 230]. Ключовим критерієм є процесуально значущий зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом, тобто такий зв'язок, який зумовлює юридично значущу зміну процесуальної форми, впливає на умови здійснення процесуальних дій, досягнення юридично значущого процесуального результату та функціонування кількох підсистем кримінального процесу. Під юридично значущим процесуальним результатом у цьому дослідженні розуміється результат процесуальної діяльності, важливий для допустимості й належності доказів, законності та обґрунтованості процесуального рішення, а також для реалізації процесуальних гарантій. Йдеться не про суто описовий зв'язок справи з війною, а про аналітичний критерій, який дозволяє встановити, чи набуває зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом процесуального значення. У теоретичному вимірі це узгоджується з підходом, за яким процесуальні правила визначають умови дійсності юридичного акта [18, с. 639–645]. Отже, до цієї категорії належать не всі провадження, що здійснюються під час війни, а лише ті, в яких процесуально значущий зв'язок зі збройним конфліктом впливає на порядок здійснення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень, доказування, реалізацію процесуальних гарантій або судовий контроль.

Запропонований критерій є придатним саме як критерій виокремлення цієї категорії з трьох причин. По-перше, він дає змогу відмежувати справи, в яких збройний конфлікт становить лише фактичне тло, від справ, у яких цей зв'язок змінює сам порядок кримінального провадження. По-друге, він дозволяє відмежувати процесуальну проблематику від предмета обвинувачення, особливого правового режиму та вже чинних спеціальних процедур. По-третє, він є функціонально придатним для подальшого аналізу меж цієї категорії, оскільки дозволяє оцінювати не лише наявність такого впливу, а й його характер,

глибину та системний ефект для різних підсистем кримінального процесу.

Встановлення цього критерію дає змогу не лише відмежувати відповідні провадження від суміжних явищ, а й обґрунтувати розгляд цієї проблематики як відносно самостійного об'єкта наукового осмислення, оскільки процесуально значущий зв'язок зі збройним конфліктом може системно впливати на кілька підсистем кримінального процесу.

У вітчизняній доктрині ця проблематика вже осмислюється кризою призми кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. Зокрема, Г.К. Тетерятник розглядає її через нормативні, організаційні та практичні умови здійснення провадження в екстраординарному середовищі [2, с. 2, 10, 119, 322]. Такий підхід має істотне методологічне значення, оскільки дає змогу виявити воєнно зумовлені чинники впливу на перебіг кримінального провадження. Водночас аналіз практики Верховного Суду показує, що воєнний контекст, зумовлений правовим режимом воєнного стану, може породжувати різні за інтенсивністю процесуальні наслідки – від процесуально нейтральних умов провадження до юридично значущої зміни процесуальної форми [19–24]. Саме тому підхід, зосереджений на правовому режимі, у цій статті використовується як вихідна методологічна опора, але не як достатній критерій виокремлення відповідної категорії.

Отже, запропонований критерій не дублює відповідний підхід, а зміщує аналіз із праворежимного та організаційного рівнів на рівень процесуальної форми. Для цілей цього дослідження вирішальним є не сам факт воєнно зумовленого ускладнення провадження, а те, чи переходить таке ускладнення в юридично значущу трансформацію його процесуальної організації.

Критерієм виокремлення цієї категорії є процесуально значущий зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом, тобто такий зв'язок, який зумовлює юридично значущу зміну процесуальної форми, впливає на умови здійснення процесуальних дій, досягнення юридично значущого процесуального результату та функціонування кількох підсистем кримінального процесу. Наявність такого критерію встановлюється за трьома взаємопов'язаними ознаками: впливом на умови здійснення процесуальних дій, впливом на досягнення юридично значущого процесуального результату та структурним характером відповідної зміни, що проявляється в кількох підсистемах кримінального процесу.

Аналіз практики Верховного Суду дає підстави аналітично розрізняти три типи ситуацій, у яких зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом має різні процесуальні наслідки. Таке розрізнення не є самостійною класифікацією судової практики, а слугує аналітичною моделлю для встановлення межі достатності відповідного критерію.

По-перше, йдеться про провадження, у яких воєнний чинник має лише фактичне або матеріально-правове значення і не переходить на рівень процесуальної форми. Саме таку ситуацію ілюструє постанова Верховного Суду від 10.04.2024 у справі № 149/1319/23 [23], де воєнний стан виконує лише кваліфікуючу матеріально-правову функцію.

По-друге, практика Верховного Суду дає підстави виокремити проміжні ситуації, у яких воєнний чинник уже модифікує окремий елемент процесуальної форми, однак ще не дає підстав для висновку про структурно-функціональний характер усього процесуального зв'язку. Таку проміжну зону ілюструють,

зокрема, постанова Верховного Суду від 13.09.2023 у справі № 638/4224/22 щодо допустимого обмеження проголошення вироку в умовах воєнного стану [21], постанова Верховного Суду від 06.06.2023 у справі № 489/6721/21 щодо зупинення досудового розслідування у зв'язку з неможливістю проведення окремих слідчих дій і пов'язаного з цим судового контролю [22], а також постанова Верховного Суду від 27.03.2024 у справі № 369/16744/23 щодо застосування спеціального механізму відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження [24].

По-третє, аналіз постанов Верховного Суду від 19.12.2022 у справі № 263/13128/18 та від 13.03.2025 у справі № 616/905/19 дає підстави стверджувати, що достатній рівень процесуальної значущості досягається там, де воєнні обставини вже не лише ускладнюють перебіг провадження, а змінюють юридично значущі умови реалізації процесуальних прав, доступу до апеляційного перегляду, правової допомоги або досягнення іншого процесуального результату. Одним із найвиразніших проявів такого впливу є виникнення об'єктивно непереборної або функціонально співмірної їй перешкоди [19; 20].

Отже, практика Верховного Суду дає підстави стверджувати, що межа достатності пролягає не там, де збройний конфлікт лише супроводжує провадження або локально модифікує окремий елемент процесуальної форми, а там, де він змінює юридично значущі умови досягнення процесуального результату.

Для відмежування вирішальним є не сам воєнний контекст, а процесуальний наслідок, який він породжує. Саме тому воєнно або екстраординарно зумовлені ускладнення провадження [2, с. 10] набувають значення лише тоді, коли переходять у юридично значущу зміну процесуальної форми.

Складність установлення обставин, небезпека середовища чи ускладнений доступ до джерел доказової інформації самі по собі ще не утворюють окремої процесуальної категорії. У світлі підходу В.М. Трофименка до істотності зміни процесуальної форми [6, с. 156, 196, 340], міркувань М. Міттаг про процесуальні правила як умови досягнення юридично значущого результату [18, с. 639–645] та позицій В.В. Вапнярчука про правове значення лише істотних порушень процесуального порядку [25, с. 11] воєнно зумовлені обставини мають оцінюватися за характером процесуального наслідку; саме такий підхід впливає і з аналізу позицій Верховного Суду у відповідних судових справах [19–22; 24].

Звідси впливає принципове розмежування між воєнно зумовленим ускладненням кримінального провадження і юридично значущою зміною його процесуальної форми. Відповідне провадження не можна пояснювати як звичайне кримінальне провадження, лише ускладнене воєнними обставинами [10, с. 229]. Небезпека середовища, обмежений доступ до території, ускладнене отримання доказової інформації або організаційні труднощі набувають процесуального значення лише тоді, коли впливають на здійснення процесуальних дій, реалізацію гарантій, прийняття процесуальних рішень або досягнення юридично значущого результату.

Відповідна зміна торкається не лише гарантій сторін, доказового механізму, судового контролю та порядку участі у провадженні, а в окремих випадках – і способу існування матеріалів провадження або порядку прийняття процесуальних рішень. Системну опору для пояснення цього дає підхід Ю.В. Циганюк, за яким кримінальний процес постає як цілісна система, а кримі-

нальна процесуальна система – як комплексне утворення з підсистем, компонентів і взаємозв'язків між ними [26, с. 44–45, 50]. Отже, йдеться не просто про повторювану зміну окремих елементів процесуальної форми, а про вплив збройного конфлікту на системні зв'язки між підсистемами кримінального процесу, насамперед у сфері гарантій, процесуальних рішень, статусу учасників і процесуальних строків [26, с. 45, 54].

На цьому рівні аналіз спирається на нормативні приписи, що визначають юридичну конструкцію процесуальної форми, а також на судову практику, яка окреслює межі допустимої зміни її окремих елементів. На нормативному рівні це підтверджується, зокрема, положеннями статей 2, 7, 20 і 21 КПК України, які визначають завдання кримінального провадження, загальні засади кримінального процесу, гарантії права на захист і доступу до правосуддя, а також положеннями статей 91, 92 і 94 КПК України щодо предмета доказування, обов'язку доказування, перевірки та оцінки доказів [13]. Саме ці приписи формують юридичну основу, в межах якої зміна процесуальної форми набуває правового значення. Д.В. Сімонович пов'язує кримінальну процесуальну форму з установленим законом порядком провадження процесуальних дій [27, с. 233] та визначає її зміст як порядок проведення таких дій і їх належне оформлення у процесуальних документах [27, с. 235]. Отже, зміна процесуальної форми набуває юридичного значення тією мірою, якою вона впливає на належність процесуального результату, законність провадження та забезпечення прав людини.

Процесуально значущий зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом не локалізується в одному інституті. Він може проявлятися на різних рівнях кримінальної процесуальної системи: у доказовому механізмі, у структурі процесуальних гарантій, у порядку здійснення судового контролю, у процесуальному статусі учасників, а в окремих випадках – у способі фіксації, збереження та відновлення матеріалів провадження. Саме тому йдеться не про окреме технічне відхилення, а про ширшу процесуальну категорію.

У сфері доказування зазначений критерій проявляється найвиразніше. Як зазначає Т.С. Єфіменко, «доказування воєнних злочинів неможливо здійснити без встановлення контекстуального елемента, тобто самого діяння з прив'язкою до збройного конфлікту» [5, с. 286]. Крім того, доказуванню підлягає не лише сам факт конфлікту, а й його роль у можливості та способі вчинення діяння [5, с. 287]. Це узгоджується з тим, що процесуальна форма має визначальне значення для доказування, оскільки саме вона окреслює межі предмета пізнання, інструментальну сторону доказового процесу, повноваження його суб'єктів і підстави визнання доказів недопустимими [6, с. 67]. Отже, змінюється не лише практична складність доказування, а й коло обставин, що підлягають установленню, перевірці та оцінці. Це виявляється, зокрема, у необхідності доведення характеру контролю над територією, умов доступу до місця події або правового становища окремих осіб. Предметом доказового спору тут є не лише формальна допустимість доказу, а й його зв'язок із конкретною подією, особою та обставинами збройного конфлікту. Це особливо помітно щодо цифрових матеріалів і відомостей з відкритих джерел, які набувають процесуального значення завдяки взаємному підтвердженню та спеціальній перевірці умов їх одержання, змісту й надійності [28, с. 192, 203]. Як окремо підкреслює Т.С. Єфіменко, використання сучасних інноваційних технологій у таких провадженнях породжує до-

даткові проблеми збирання доказів і подальшого визнання їх допустимими [5, с. 289].

Аналіз підходу Т.С. Єфіменко дає підстави стверджувати, що зв'язок зі збройним конфліктом у сфері доказування має значення не лише як обставина події, а й як чинник зміни предмета встановлення, перевірки та оцінки [5, с. 286–289]. Тому саме у сфері доказування цей критерій проявляється найвиразніше, оскільки зв'язок зі збройним конфліктом змінює не лише практичну складність доказування, а й саму структуру доказового механізму.

Збройний конфлікт стає процесуально значущим не тоді, коли лише ускладнює збирання доказів, а тоді, коли змінює сам механізм їх формування, перевірки й оцінки. Недотримання вимог процесуальної форми може призвести до визнання доказу недопустимим навіть за умови законності суб'єкта, джерела та способу його формування [25, с. 9]. Як зазначає В.В. Вапнярчук, «не всі порушення порядку проведення процесуальної дії обов'язково тягнуть за собою визнання її результатів недопустимими. До таких наслідків призводять лише істотні порушення» [25, с. 11]. Судова практика підтверджує, що в таких справах модифікуються не лише умови, а й сам механізм доказування. Зокрема, у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22 суд оцінював не лише формальну допустимість звукозаписів, а й їхнє процесуальне походження, зв'язок із процедурою одержання доказу та межі використання нетипових джерел інформації [29]. Таким чином, наведена постанова дає підстави стверджувати, що зв'язок справи зі збройним конфліктом проявився не на рівні загальної складності, а на рівні самого доказового механізму.

У площині процесуальних гарантій і судового контролю зазначений критерій проявляється, зокрема, у реалізації права на захист, здійсненні судового контролю та забезпеченні доступу до правосуддя в умовах воєнного стану [13; 30; 12]. Конституційно-правові межі обмеження свободи особи, доступу до суду та здійснення правосуддя в умовах воєнного стану визначаються статтями 29, 55 і 64 Конституції України, а також ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [30; 12]. Тому в умовах збройного конфлікту йдеться не про усунення процесуальних гарантій, а про зміну механізму їх реалізації, що лише підсилює значення належної правової процедури.

Належна правова процедура в цьому аспекті постає не лише як сукупність окремих гарантій, а як система взаємопов'язаних процесуальних умов, рішень і гарантій. У праці S.J. Summers справедливості процедури осмислюється кризь призму загальної справедливості провадження («overall fairness of the proceedings») [31, с. 61]. Процесуальні гарантії при цьому постають як взаємозалежні [31, с. 184], а їхній зміст – як зумовлений інституційною формою провадження [31, с. 5]. Таким чином, модифікацію процесуальних гарантій у зв'язку зі збройним конфліктом слід оцінювати не як периферійну організаційну деталь, а як питання про межі допустимої зміни процесуальної форми. Тому гарантійний вимір у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, не може аналізуватися відокремлено від загальної конструкції процедури: питання про допустимість межі зміни процесуальної форми слід ставити не щодо окремої гарантії самої по собі, а щодо її впливу на справедливості провадження в цілому.

У сфері судового контролю процесуально значущий зв'язок зі збройним конфліктом виявляється через гарантії реалізації

судової функції, межі судового контролю та процесуально значущий порядок участі сторін у розгляді. У системному підході до судового провадження постає не як технічний етап руху справи, а як такий сегмент кримінальної процесуальної системи, в якому особливо виразно проявляються її внутрішні взаємозв'язки. При цьому незалежність суду виступає не лише засадою функціонування судової влади, а й елементом права на справедливий суд та гарантією належного здійснення судового розгляду [26, с. 255, 347].

Особливе значення для визначення меж допустимої зміни процесуальної форми має практика Конституційного Суду України, насамперед рішення Другого сенату від 18.07.2024 № 8-р(П)/2024 та від 01.04.2026 № 3-р(П)/2026 [32; 33]. Для цілей цієї статті ця практика важлива тим, що окреслює негативну межу допустимої процесуальної трансформації: воєнно зумовлені обставини можуть впливати на можливість здійснення судового контролю, але не можуть підмінити його доказову та юридичну основу.

Крім того, збройний конфлікт може впливати на процесуально значущий порядок участі сторін у судовому розгляді. Стаття 318 КПК України закріплює загальну модель судового розгляду, тоді як ст. 336 КПК України допускає дистанційне судове провадження за умови забезпечення учасникам можливості чути та бачити хід розгляду, ставити запитання, отримувати відповіді та реалізовувати інші процесуальні права [13]. У постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.11.2022 у справі № 415/1698/12-к зазначено, що в умовах воєнного стану допускається виняток із загального правила про неприпустимість дистанційного судового провадження за наявності заперечень обвинуваченого [14]. Отже, йдеться не про технічну адаптацію способу комунікації з судом, а про модифікацію процесуально значущого порядку судової участі як одного з елементів процесуальної форми у сфері судового розгляду. Саме в цьому проявляється перехід від організаційного ускладнення до юридично значущої зміни процесуальної форми. У таких випадках зв'язок зі збройним конфліктом уже входить у механізм реалізації процесуальних прав сторін, а не лише супроводжує провадження як його зовнішня умова.

Допоміжним проявом такої зміни може бути трансформація способу фіксації, збереження та відновлення матеріалів кримінального провадження. Стаття 615-1 КПК України підтверджує, що збройний конфлікт здатний впливати і на спосіб забезпечення безперервності провадження [13], хоча такі випадки не становлять дефініційного центру цієї категорії.

Наведені прояви не зводяться до випадкового набору воєнно зумовлених процесуальних труднощів, а свідчать про системний вплив збройного конфлікту на процесуальну форму кримінального провадження. Узагальнення наведених нормативних, доктринальних і практичних матеріалів дає підстави стверджувати, що збройний конфлікт виступає не лише зовнішньою умовою кримінального провадження, а й чинником, який змінює процесуальну організацію доказування, гарантування прав, судового контролю та забезпечення безперервності провадження. Саме ця системна здатність зумовлює зміну процесуальної форми становить підставу для виокремлення відповідної категорії в науці кримінального процесу.

Процесуальна значущість зв'язку зі збройним конфліктом може виявлятися у різних вимірах кримінального проваджен-

ня – у сфері доказування, процесуальних гарантій, судового контролю, процесуального статусу учасників, а в окремих випадках і у способі забезпечення безперервності провадження. Саме ця багатоаспектність зумовлює потребу розглядати цю проблематику не фрагментарно, а на рівні міжінституційного зв'язку.

Межі цієї категорії не можуть визначитися формально – ані самим фактом війни, ані предметом обвинувачення, ані наявністю спеціального процесуального порядку. Вони мають функціональний характер і залежать від того, який саме процесуальний наслідок породжує відповідний зв'язок зі збройним конфліктом.

Практика Верховного Суду дає підстави стверджувати, що негативний полюс цієї межі утворюють провадження, у яких воєнний чинник має лише фактичне або матеріально-правове значення [23]. Проміжну зону становлять ситуації локальної воєнно зумовленої модифікації окремого елемента процесуальної форми [21; 22; 24].

Отже, межа достатності пролягає там, де такий вплив уже не лише ускладнює перебіг провадження, а змінює юридично значущі умови реалізації процесуальних прав, доступу до перегляду, правової допомоги чи досягнення іншого процесуального результату. Одним із найвиразніших проявів такого впливу є виникнення об'єктивно неперехідної або функціонально співмірної їй перешкоди [19; 20].

У доктрині можливий і підхід, за яким немає потреби виокремлювати зазначену проблематику як самостійний предмет наукового аналізу, оскільки кримінальний процес уже містить спеціальні порядки, спеціальне правове регулювання кримінального провадження в умовах війни та статусно зумовлені процесуальні моделі, які можна досліджувати окремо. У межах такого підходу визначальним критерієм диференціації воєнно зумовлених процесуальних порядків виступає не сам збройний конфлікт, а процесуальний статус особи, яка бере участь у провадженні [9, с. 9]. Такий підхід має безперечну пояснювальну цінність для окремих спеціальних процесуальних моделей, однак не може виконувати роль загального критерію всієї категорії кримінального провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом. Саме тому може виникати уявлення, що для наукового аналізу достатньо наявних інституційних і статусних класифікацій без виокремлення ширшої процесуальної категорії.

Натомість у цій статті обґрунтовується інша позиція. Такий підхід пояснює лише ті процесуальні моделі, в яких вирішальне значення має статус конкретного учасника, але не охоплює тих випадків, коли одна й та сама юридично значуща зміна процесуальної форми проявляється в кількох підсистемах кримінального процесу незалежно від статусу конкретного суб'єкта. Саме системний підхід не дозволяє звести цю проблематику до ізольованих інститутів, якщо один і той самий тип юридично значущої зміни процесуальної форми охоплює кілька підсистем кримінального процесу і змінює характер їх взаємозв'язку [26, с. 45, 341]. Статусний критерій сам по собі не вичерпує відповідної проблематики, оскільки пояснює лише окремі процесуальні моделі, тоді як відповідна зміна має функціонально-структурний характер, виходить за межі однієї спеціальної процесуальної форми та відтворюється в різних підсистемах кримінального процесу [6, с. 156, 344–349].

Цю проблематику доцільно розглядати у двох площинах: як окремих предмет наукового узагальнення і як структурний елемент науки кримінального процесу. У першій площині йдеться про підстави її автономного осмислення, у другій – про спосіб її існування в системі науки кримінального процесу: в межах одного інституту чи як проблемного комплексу, не зведеного до меж одного інституту.

Науковий статус цієї проблематики визначається не тематикою війни як такою і не сукупністю практичних труднощів здійснення провадження в умовах війни, а тим, що в різних підсистемах кримінального процесу відтворюється один і той самий тип юридично значущої трансформації процесуальної форми, зумовленої зв'язком зі збройним конфліктом. Саме повторюваний, функціонально-структурний і міжінституційний характер такої трансформації дає підстави розглядати цю проблематику як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Такий висновок узгоджується із системним розумінням як кримінального процесу, так і науки кримінального процесу. У системному підході кримінальний процес розглядається як цілісна система, а кримінальна процесуальна система – як комплексне утворення, що складається з компонентів і взаємозв'язків між ними [26, с. 44–45, 50]. До її змісту належать не лише кримінальні процесуальні норми та процесуальні дії, а й окремі підсистеми та взаємозв'язки між ними [26, с. 54]. Саме тому відповідна проблематика може розглядатися не фрагментарно, а як цілісний проблемний комплекс [26, с. 4, 44–45, 50, 54–55]. Методологічно близький підхід демонструє М. Damaška, який виходить із того, що реальні процесуальні системи не зводяться до «чистих» моделей, а поєднують різні форми у складних поєднаннях [34, с. 12]. У поєднанні з попередньо викладеним системним підходом підхід М. Damaška дає змогу пояснити, чому аналітична єдність досліджуваної проблематики не збігається з її локалізацією в одному позитивно-правовому інституті, а отже, чому вона може розглядатися як проблемний комплекс, не зведений до меж одного інституту кримінального процесу.

Місце цієї проблематики в системі науки кримінального процесу визначається тим, що відповідні процесуальні зміни, зумовлені зв'язком зі збройним конфліктом, охоплюють кілька інститутів кримінального процесу. Такий висновок спирається на системний підхід Ю.В. Циганюк і концепцію диференціації кримінальної процесуальної форми у В.М. Трофименка, які дають змогу розглядати відповідну проблематику не як сукупність ізольованих інститутів, а як явище, що перетинає кілька нормативно відокремлених сегментів [26, с. 44–45, 50, 54; 6, с. 156, 344–349]. Це підтверджується і законодавчо, оскільки відповідна проблематика розосереджена між особливими порядками кримінального провадження, формами участі сторін у судовому провадженні, спеціальним процесуальним регулюванням в умовах воєнного стану, а також правилами підсудності й законодавчим регулюванням організації здійснення правосуддя в умовах війни [13; 12; 35]. Така розосередженість додатково свідчить, що відповідна проблематика не зводиться до меж одного інституту і тому може бути концептуалізована як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Наукова новизна дослідження полягає в доктринальному обґрунтуванні критерію відмежування процесуально значущого зв'язку кримінального провадження зі збройним конфліктом від

суміжних праворежимних, матеріально-правових і процедурно-спеціальних явищ, у виведенні функціональних меж його достатності з аналізу практики Верховного Суду через характер процесуального наслідку [19–24], а також у концептуалізації цієї проблематики як відносно самостійного проблемного комплексу у науці кримінального процесу.

Отже, запропонований критерій є достатнім для відмежування досліджуваної категорії від суміжних праворежимних, матеріально-правових і процедурно-спеціальних явищ. Повторюваність такого типу змін у кількох підсистемах кримінального процесу, своєю чергою, дає підстави для висновку щодо наукового статусу цієї проблематики.

Висновки. У статті встановлено, що кримінальне провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, не зводиться ні до провадження в умовах воєнного стану, ні до провадження щодо воєнних злочинів, ні до сукупності вже врегульованих особливих порядків кримінального провадження. Визначальним критерієм цієї категорії є процесуально значущий зв'язок кримінального провадження зі збройним конфліктом, тобто такий зв'язок, який зумовлює юридично значущу зміну процесуальної форми, впливає на умови здійснення процесуальних дій, досягнення юридично значущого процесуального результату і функціонування кількох підсистем кримінального процесу. Під юридично значущим процесуальним результатом у цьому дослідженні розуміється результат процесуальної діяльності, важливий для допустимості й належності доказів, законності та обґрунтованості процесуального рішення, а також для реалізації процесуальних гарантій.

Установлено, що межі цієї категорії не можуть визначатися формально – ані самим фактом війни, ані предметом обвинувачення, ані наявністю спеціального процесуального порядку. Аналіз практики Верховного Суду дає підстави стверджувати, що межа достатності цього критерію пролягає там, де воєнний чинник уже не лише супроводжує провадження або локально модифікує окремих елементів процесуальної форми, а змінює юридично значущі умови здійснення процесуальних дій, реалізації процесуальних прав чи досягнення процесуального результату, набуваючи тим самим структурно-функціонального значення на рівні процесуальної форми. Одним із найвиразніших проявів такого впливу є виникнення об'єктивно непереборної або функціонально співмірної їй перешкоди.

Обґрунтовано, що науковий статус цієї проблематики пов'язаний із відтворенням у різних підсистемах кримінального процесу одного й того самого типу юридично значущої трансформації процесуальної форми. Саме повторюваний, функціонально-структурний і міжінституційний характер такої трансформації дає підстави концептуалізувати цю проблематику як відносно самостійний проблемний комплекс у науці кримінального процесу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з конкретизацією запропонованого критерію в окремих інститутах кримінального процесу, насамперед у сфері доказування, судового контролю, застосування запобіжних заходів, процесуального статусу окремих учасників і відновлення матеріалів кримінального провадження, а також із визначенням меж допустимої зміни процесуальної форми в умовах збройного конфлікту з урахуванням стандартів захисту прав людини та практики міжнародних судових інституцій.

Література:

- Гловюк І., Завтур В. Кримінальне провадження в Україні в режимі воєнного стану. У: *The Challenges and Opportunities in Law: Ukrainian Case under the Conditions of War*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2023. P. 517–633. DOI: <https://doi.org/10.12797/978838138887.06>
- Тетерятник Г.К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
- Гловюк І.В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. 2023. № 5. С. 85–100. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2023-05-085>
- Harmen van der Wilt, War Crimes and the Requirement of a Nexus with an Armed Conflict, *Journal of International Criminal Justice*. 2012. Vol. 10. No. 5. P. 1113–1128. DOI: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqs060>
- Єфіменко Т.С. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. *Вісник Криминологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 284–294. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.25>
- Трофименко В.М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2017. 394 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0517U000449>
- Навроцька В.В. Особливі порядки кримінального провадження: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 169 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4266>
- Гловюк І.В., Тетерятник Г.К. Питання унормування належної правової процедури кримінального процесуального забезпечення обміну військовополонених. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 478–483. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/109>
- Kaplina O. Prisoner of War: Special Status in the Criminal Proceedings of Ukraine and the Right to Exchange. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Vol. 5. No. 4-2 (17). Special Issue. P. 8–24. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5-4-a000438>
- Ганенко І.С. Кримінальне провадження у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом: до постановки окремої проблеми науки кримінального процесу. Science and Information Technologies in the Modern World: proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference, April 15, 2026. С. 229–233. DOI: <https://doi.org/10.70286/ISU-15.04.2026.009>
- Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Методологія наукових досліджень: підручник. Харків: Право, 2019. 368 с.
- Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
- Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
- Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21.11.2022 у справі № 415/1698/12-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533687>
- Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22.08.2023 у справі № 759/4148/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113065878>
- Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26.10.2023 у справі № 757/46325/17-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114581895>
- Mittag M.A Legal Theoretical Approach to Criminal Procedure Law: The Structure of Rules in the German Code of Criminal Procedure. *German Law Journal*. 2006. Vol. 7. No. 8. P. 637–645. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2071832200004983>
- Постанова Верховного Суду від 13.03.2025 у справі № 616/905/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125876639>
- Постанова Верховного Суду від 19.12.2022 у справі № 263/13128/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108059847>
- Постанова Верховного Суду від 13.09.2023 у справі № 638/4224/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113536486>
- Постанова Верховного Суду від 06.06.2023 у справі № 489/6721/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111431188>
- Постанова Верховного Суду від 10.04.2024 у справі № 149/1319/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118325889>
- Постанова Верховного Суду від 27.03.2024 у справі № 369/16744/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118036740>
- Вапнярчук В.В. Істотність порушень кримінальної процесуальної форми як умова визнання доказів недопустимими. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 8–16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/8-16>
- Циганюк Ю.В. Система кримінального процесу України: дис. ... д-ра юрид. наук. 2020. 437 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/708/dis_Tsyganyuk%20Y.%20V..pdf (дата звернення: 14.04.2026).
- Сімонович Д.В. Кримінальна процесуальна форма. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 5-2. Т. 3. С. 233–235. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc7cdd95-01de-4a75-a1fb-ed16f4399b89/content> (дата звернення: 19.04.2026).
- Aksamitowska K. Digital Evidence in Domestic Core International Crimes Prosecutions: Lessons Learned from Germany, Sweden, Finland and The Netherlands. *Journal of International Criminal Justice*. 2021. Vol. 19. No. 1. P. 189–211. DOI: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqab035>
- Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13.03.2024 у справі № 953/3558/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857> (дата звернення: 20.04.2026).
- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
- Summers S. J. Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights. Oxford: Hart Publishing, 2007. 384 p.
- Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 18.07.2024 № 8-р(П)/2024 у справі № 3-88/2022(205/22,114/24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
- Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 01.04.2026 № 3-р(П)/2026 у справі № 3-162/2024(327/24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-26#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
- Damaška M. R. The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process. New Haven; London: Yale University Press, 1986. 298 p.
- Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Hanenko I. Criminal Proceedings in Cases Connected with Armed Conflict: The Criterion of Delineation, the Threshold of Sufficiency, and Their Scholarly Status

Summary. This article offers a doctrinal account of criminal proceedings connected with armed conflict as a relatively autonomous problem area within criminal procedure

scholarship. Its starting premise is that, in the context of armed conflict, there emerges a range of criminal proceedings in which the connection with hostilities becomes procedurally significant because it affects procedural acts, procedural decision-making, evidentiary processes, the exercise of procedural safeguards, and judicial control. The article argues that this problem area cannot be reduced either to criminal proceedings conducted under martial law, to proceedings concerning war crimes, or to the aggregate of special procedural regimes provided for by law.

Drawing on legal scholarship, legislative regulation, and the case law of the Supreme Court, the article proposes a criterion for delineating this category: a procedurally significant connection between criminal proceedings and armed conflict. Such a connection exists where it produces a legally significant modification of procedural form, affects the conditions under which procedural acts are carried out, influences the attainment of a legally significant procedural result, and manifests itself across several subsystems of criminal procedure. The article demonstrates that the presence of this criterion is determined by three interrelated features: its impact on the conditions for carrying out procedural acts, its impact

on the attainment of a legally significant procedural result, and the structural nature of the relevant change, reflected across several subsystems of criminal procedure.

The article further argues that the threshold of sufficiency of this criterion is reached where the relevant influence ceases to be an isolated war-related complication and acquires a structural and functional character at the level of procedural form. It is also shown that the scholarly status of this issue is determined not by war-related subject matter as such, nor by the aggregate of practical difficulties arising in wartime proceedings, but by the recurrence across different subsystems of criminal procedure of the same type of legally significant modification of procedural form caused by the connection with armed conflict. The article concludes that the recurring, structural-functional, and inter-institutional nature of such modification provides sufficient grounds for conceptualising this issue as a relatively autonomous problem area within criminal procedure scholarship.

Key words: criminal proceedings; armed conflict; criminal procedural form; martial law; war crimes; evidence; procedural safeguards; judicial control; differentiation of criminal proceedings; special procedural regimes.

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)